

AHMET MİDHAT EFENDİNİN “KARNAVAL” ROMANINI TAHLİL DENEMESİ

Özlem KAYABAŞI*

ÖZET

Ahmet Midhat Efendi Tanzimat dönemi romancılığının önemli isimlerinden biridir. Yazdığı roman ve hikâyelerde bir milletin yaşadığı kültür ve medeniyet değişiminin izlerini yansıtmaya ve insanları bu değişime hazırlamaya çalışmıştır. Bu amaçla yazdığı romanlardan biri de Karnaval'dır. Yazar bu romanda öncelikle karnavalın ne olduğunu, nasıl yapıldığını, karnavala kimlerin katıldığını, insanların nasıl giyindikleri anlatır. Sonrasında da sosyal hayatın içinden manzaraları anlatır. Aşk, kıskançlık, ihanet, sadakat gibi duyguların çatışması altında değişen değerler anlatılır. Roman; zihniyet, yapı(olay örgüsü, kişiler, zaman, mekân), tema, dil ve anlatım başlıkları altında incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Roman tahlili, Ahmet Midhat Efendi, Tanzimat Dönemi romanı.

AN ANALYSIS OF KARNAVAL WRITTEN BY AHMET MİDHAT EFENDİ

ABSTRACT

Ahmet Midhat Efendi is one of the most important writers of the literature of the Tanzimat period. In his works, Ahmet Midhat Efendi aimed to present the cultural changes of a nation. Carnival is one of his works written with this respect. The writer initially presents what the carnival is, how it is performed, what kind of people participate it and how they dress. Social panorama is depicted as well. Concepts behind the clash of emotions such as love, jealousy, fidelity are explained. The novel is examined under the titles of plot, content, language and narration.

Key Words: Novel analysis, Ahmet Midhat Efendi, Novel of Tanzimat period.

Ahmet Midhat Efendi, Tanzimat Dönemi Türk romanının önemli yazarlarından biridir. Ona bu önemi kazandıran Türk edebiyatına roman anlayışının yerleşmesine olan katkılarıdır. Yazdığı roman ve hikâyelerle okuma oranı düşük bir ülkenin insanlarına okuma alışkanlığı kazandırmış ve edebî bir tür olarak romanın tanınmasına yardım etmiştir. “Ahmet Midhat, toplumunun ilk önemli yazarı olarak sivrilir. Önemi, yapıtlarının özündeki değerden çok, kendinden sonraki kuşakların yazarları üstündeki etkisinden kaynaklanır. Bir sonraki kuşağın hemen bütün yazarları, Ahmet Midhat'ı okuyarak yetişmişlerdir. Ahmet Midhat'ın ‘etkinliği’ oldukça karışık bir sorundur, çünkü her ne kadar romanı Osmanlı Türkiyesinde geçerli bir edebiyat iletim aracı olarak sağlam bir yere

* Dr., Dumlupınar Ü. Fen-Ed. Fak. Türk Dili ve Ed. Böl. El-mek: ozlemkayabasi@yahoo.com

oturtup, yapıtlarını sabırsızlıkla bekleyen bir okur kitlesi yarattıysa da, düzeyi oldukça düşük bir tekniğin yaygınlaşmasına da öncülük etmiştir.” (Finn, 2003: 29)

Tanzimat dönemi, roman gibi o zamana kadar Türk edebiyatına yabancı bir tür için öncelikle, anlayış değişikliğini beraberinde getirir. Halk hikâyelerinin ve bu geleneğin anlatıcılarının, Batıdaki romanlardan ve roman yazarlarından farklı konumlarda oldukları bilinmektedir. Romanın ne olduğu, nasıl yazılması, neleri anlatması gerektiği konusunda da tartışmalar yapılır.¹ Bu tartışmalardan biri de hayal-hakikat çatışmasıdır. Ahmet Midhat'ın bu konuya yaklaşımı Batılı anlayış paralelinde değildir. Edebî eser üzerine düşüncelerini anlattığı *Ahbar-ı Asara Tamim-i Enzar* eserinin “Romanların Başlangıcı” bölümünde hayal ürünü olan her eseri “roman”, hakikati ifade eden herşeyi ise “tarih” olarak isimlendirir. (Ahmet Midhat, 2003: 101-112) Romanların hayal gücünün ürünü olduğunu, yaşanan hayatın içinden doğrudan alınan olayların tarih anlatımı olduğunu ifade eder. Bu düşünce beraberinde yazarın okuyucu üzerindeki etki gücünü de belirler. Yine aynı eserde “her yüzyılın bir eğilimi, bir hâli olup romanlar da o eğilim, o hâl üzerine yazarın gaye edindiği şeye katkıda bulunması için yazılırlar” (Ahmet Midhat, 2003: 118) demektedir.

“Romancı denilen adam felsefî, medenî ve dinî meselelerden birini kendine gaye edinerek bu yolla o gayeye hizmet için yazdığı hikâyede halkın eğilim ve merakı ne yönde ise anlatımını o yönde yürütür. Fakat romanı okuduktan sonra okuyucuda meydana gelecek düşünce, duygu ve bunlardan doğacak gaye, niyet tamamen romancının yaratmaya çalıştığı şeyler olur.” (Ahmet Midhat, 2003: 115-116) Bu cümleler, Ahmet Midhat'ın roman anlayışını ve roman yazmaktaki amacını ortaya koymaları bakımından önemlidir. Eserlerinde halkın bilgilendirilmesi ve eğitilmesi ile birlikte halka ait dilin kullanılması amacını güder.

Yeni bir medeniyet ile karşılaşan okuyuculara, bu medeniyeti tanıtmak isteyen yazarın detaylı anlatımını da bu anlayış çevresinde düşünmek gerekir. (Akyüz, t.y.: 74) Farklı bir medeniyetle karşılaşma pek çok değişikliği de beraberinde getirir. Bu değişikliklere halkın uyum sağlaması sürecinde de en büyük görev yazarlara düşer: “Türkiye’de siyasi alandaki Tanzimat hareketinin, birçok alanlarda, “medeniyet değiştirme” anlamına geldiğini biliyoruz. Bunu ilk anlayan ve gerçekleştirmeye çalışan Şinasi olduğu gibi, en geniş ölçüde gerçekleştirebilen de Ahmet Midhat olmuştur.” (Akyüz, t.y.: 69) Ahmet Midhat Efendi'nin eserlerinde halkı eğitme düşüncesi olduğu kadar değişime uyum sağlama gayretleri de görülür.

İncelenecek olan Karnaval romanı [1296 (1881)] yılında yayımlanır. Kitabın başında “Tercüman-ı Hakikat gazetesinde tefrika olarak derç ve neşrolunduktan sonra ilk defa olarak ayrıca risale şeklinde dahi tabolunmuştur” ifadesi yer almaktadır. Orhan Okay “Karnaval”ı şöyle anlatır: “Bu romanda vaka karnavala iştirak edenlerin tanınmamak için maske takmaları esasına dayanır. Bu vesile ile de Galata ve Beyoğlu karnavalları gözümüzün önüne serilir. Romanın başında Avrupa’da karnavalın menşei, gelişmesi ve çeşitleri hakkında bilgi verdikten sonra sözü İstanbul karnavallarına getirir.” (Okay, 1989: 105) Bu genel anlamda bilgilendirme metnin tamamında anlatılacak olan eğlencelere ve balolara okuyucuyu hazırlamak içindir.

Metin, birbiriyle ilişkili birimlerden oluşmuştur. Metnin kısa bir özetinden sonra, metnin zihniyeti belirlenecektir. Sonrasında yapı başlığı altında olay örgüsü, kişiler, zaman ve mekâna değinilecektir. Tema ve dil-anlatım bölümleri ise incelemenin son başlıkları olacaktır. İncelemede Şerif Aktaş'ın “Roman Sanat ve Roman İncelemesine Giriş” (Aktaş, 1998) eseri dikkate alınmıştır.

Yazar kitabını kendisinin belirttiği gibi üç bölüme ayırmıştır. Her bölüm on babtan oluşmaktadır. Ancak bu bölümlerden önce “Mukaddime” başlığı altında yazarın gözünden balolar,

¹ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Namık Kemal “İntibah” ön sözü, Beşir Fuat “Victor Hugo” ön sözü, Recaizâde Mahmut Ekrem “Talim-i Edebiyat”, Muallim Naci “Demdeme”.

karnavallar hakkında bilgiler verilir. Karnavalın putperestlik zamanlarına ait olduğu; karnavalların yapıldığı zamanlarda zengin-fakir ayrımının olmadığı; karnavalda giyilebilecek kıyafetler, baloların çeşitleri, balolarda yapılan danslar; oynanan kumar çeşitleri; içilen içkiler anlatılır.

Birinci kitap “Karnavalın Mukaddem”, ikinci kitap “Karnaval İçinde”, üçüncü kitap “Karnavalın Sonra” başlıklarıyla sunulur.

1. Özet

Romanın esas kahramanları olan Resmi ile Zekayi'nin tanışmaları ve onların sosyal çevrelerinin ve kişiliklerinin anlatılmasıyla başlayan olaylar, ikisinin de ortak tanıdıkları olan Hamparson'ların anlatılmasıyla devam eder. Hamparson Ağa'nın genç ve güzel karısı Madam Hamparson'a Resmi ile birlikte genç ve züppe bir adam olan Zekayi de âşıktır. Resmi ile Zekayi'nin bir diğer tanıdığı olan Cezayirli Bahtiyar Paşa ailesi ise Hamparsonlardan farklı bir yapıya ve yaşayışa sahip olarak anlatılırlar. Zekayi, yapısında olan çapkınlığı, güzel bir kız ama evin beslemesi durumunda olan Hasna ile evin çirkin ama kendini beğenmiş kızı Şehnaz karşısında da sergilemekten ve ikisine de kur yapmaktan geri kalmaz. Resmi'nin kendini yetiştirmiş ve insanların güvenini kazanmış biri olarak Hamparsonların evine rahatça girip çıkması kimseyi kuşkulandırmasa da evin hizmetçisi Madam Küpeliyan durumu farkeder ve Resmi ile Madam Hamparson arasındaki aşkın farkına varır. Evlerinde yapılan bir toplantıda Resmi'nin kadın-erkek ilişkileri üzerine yaptığı bir konuşma Madam Hamparson'u etkiler. Bu arada Hamparsonların evinde yaşayan hizmetlilerin de birbirleri ile aşk ilişkileri anlatılır. Ancak bu durumun çarpıcı olan yanı herkesin bir diğerinin sevgilisine âşık olmasıdır. Resmi, duygularını Madama anlatırken Zekayi'nin de ona âşık olduğunu öğrenir ve Resmi ile Zekayi arasında görünmez bir rekabet başlar. Bu arada Zekayi'nin çapkınlıkları devam eder. Zekayi'nin Hasna'ya yazdığı aşk mektubundan Resmi'nin de haberi olunca bu mektubun Şehnaz'a iletilmesini ister. Böylece de Şehnaz ile Zekayi'nin evlenmesine karar verilir. Zekayi durumu öğrenince çılgına döner, mektubu Şehnaz'a değil Hasna'ya yazdığını anlatır ama çaresiz kalınca evlenmeye razı olur. Birinci kitap böylece sona erer.

İkinci kitap karnaval zamanının anlatılmasıyla başlar. Madam ile Resmi'nin ilişkisi devam etmektedir. Birlikte baloya gitmeye karar verirler, Madam, Resmi ile gider, Zekayi'de bir kır gezisinde görüp beğendiği Helena isimli bir kadınla gelir. Zekayi'nin tüm oyunlarına rağmen iki sevgili balodan olay çıkmadan ayrılır. Bu arada ilişkilerini evin hizmetçisi Mariyenko da öğrenir. Bu arada Zekayi de boş durmaz ve Mösyö Hamparson'a karısının onu aldattığına dair bir mektup yazar. Bu mektup önce Madamın eline geçer ve bunu kocasına göstermekte ve kendini haklı çıkarmakta gecikmez. Ancak Mösyö, mektupta yazılanlara inanır ve karısını kıskanmaya başlar. Madam, Zekayi'nin kendisine yazdığı aşk mektubunu Mösyöye verince Mösyö ile Zekayi arasında tartışma çıkar. Helena ile görüşmeye devam eden Zekayi'nin başı, kadının belalısı Nizami ile de derde girer. Bu durum onun Madam ile Resmi'ye karşı olan nefretini kuvvetlendirir.

Şehnaz, hocası Mirsak'ın odasında bulunduğu balo kıyafetini çok beğendiği için baloya gitmeye heveslenir. Rumların düzenlediği baloya Şehnaz'ın babası hariç tüm ev halkı gider. Madam ile Resmi de bu baloya giderler ancak Mösyö karısını odada bulamayınca onu aşığıyla bulmak için baloya gider. Fakat Resmi'nin kıskançlığı ile kıyafetini değiştiren Madam kocasına yakalanmaz. Mösyö de karısının sadakatine inanır ve ona aşırı ilgi göstermeye başlar. Şehnaz ise ev halkı ile birlikte yemeğe gittikleri bir yerde evin çalışanı Victor Hague'ın tuzağına düşer. Aldığı para ile birlikte Sarafın, Hague ve Mirsak yurt dışına kaçarlar. Şehnaz'ın kaçırılma haberi ortaya çıkar ancak suçlular yakalanamaz. Yapılanların sorumlusu olarak gösterilen ve Şehnaz tarafından kıskanılan Hasna evden gönderilir. Bu arada Mösyö ile tekrar bir araya gelen Zekayi söylediklerinin gerçek olduğunu bir kere daha anlatır. Mösyö de karısının sevgilisini ihbar etmesi için para karşılığı Mariyenko'yu tutar. Bu olay da ikinci kitabın sonudur.

Turkish Studies

Mariyenko'yu Madam, Mösyö ve Zekayi kendilerine bilgi vermesi amacıyla tuttuklarını zannetmektedirler. Ancak Mariyenko'nun tek amacı alacağı paralarla sevgilisi Nikolaki ile yurt dışına kaçmaktır.

Resmi ile Madamın buluştukları bir gece Mösyö aniden odaya gelir. Resmi pencereden kaçsa da eşyaları odada kalır. Bunu gören Mösyö çılgına döner, karısını döver. Kendine gelen Madam, Küpeliyan'ın evine taşınır. Durumdan haberdar olan insanlar, Madamın peşini bırakmazlar, ona hediyeler gönderirler. Resmi'den aylarca haber alamayan Madam iyice meraklanmaya başlar. Bu arada Zekayi de boş durmaz ama Madamdan sert cevaplar alır. Resmi pencereden atlayınca ciddi bir sakatlık geçirir ve aylarca kendine gelemez. Bu dönemde Hasna Resmi'nin başından ayrılmaz, ona ilan-ı aşk eder. Hamparson, Madamdan ayrılmanın yolunu arar ancak bağlı olduğu mezhep yüzünden sıkıntı yaşar. Madam şapka yaparak geçimini sağlar. Resmi, Madamın gururuyla para kazanmasını takdir eder, ona geçinmesi için para verir. Ama sütannesiyile konuşan Resmi, Hasna ile evleneceğine söz verir. Zekayi ise Şehnaz'la evlenir ama Zekayi'nin mirasyediliği ve Avrupa özentisi ailesiyle bağları koparmasına neden olur. Babası Uzleti Efendi oğlunun, kasasından para çaldığını öğrenince kahrından ölür. Zekayi ise buna aldırılmaz ve metresi Helena ile Paris'e gider. Helena'nın sevgilisi Nizami ise sevgilisinin acısına dayanamaz. Önce alkolik olur, sonra ailesinin bakımına muhtaç olur. Bir minareye çıkıp intihar eder.

Resmi ile Madam görüşmeye devam ederler. Mösyönün yeni karısı, onu iki erkekle aldatır, buna dayanamayan Mösyö ölür. Resmi'nin gayretleri ve Ermeni patrikhanesinin yardımıyla Mösyönün mirası Madama kalır. Ancak Madam, bunu kabul etmez. Kocasını aldattığı için tövbe olur ve rahibe olmaya karar verir. Resmi ile dost kalırlar. Helena bir Amerikalı ile kaçır. Servetini kaybeden Zekayi, İstanbul'a döner. Şehnaz'dan borçlarını kapatmak için yardım ister, alamayınca da elmaslarını çalar. Bahtiyar Paşa durumu öğrenince Zekayi'yi yakalatır. Resmi de Hasna ile evlenir.

2. Zihniyet

Zihniyeti ortaya koymak için metinde anlatılan sosyal, kültürel, siyasî vs. ortamların etkilerini göz önünde bulundurmak gerekir. Karnaval romanı adından da anlaşılacağı gibi sürdürülen hayatta görülen eğlence ortamını dolayısıyla da sosyal hayatın içinden manzaraları dile getirmesiyle dikkati çeker. Bu sosyal ortamın içine sosyal sınıflar arasındaki münasebetler, kadın-erkek ilişkileri de dâhil edilmelidir. Sosyal hayatın içindeki eğlencelerden biri olan, batı kaynaklı olduğu eserde de ifade edilen karnaval eserin zihniyeti hakkındaki ipucunu da barındırır. “Baloya gitmek âdeta bir cinayettir. Bir kere düşünsenize? Bir kadın yalnız bir erkek ile kalkıp baloya gitsin! Bu ne demektir? Sabahlara kadar o erkek ile beraber bulunacak! Siz zekisiniz efendim! Bunun ne mühim bir kabahat olduğunu anlarsınız.” (Ahmet Midhat, 1298:123) Bu cümleler, İslam medeniyeti etkisindeki bir toplumun batılı düşünceye olan mesafesini göstermesi bakımından dikkate değerdir. Kadın-erkek ilişkilerindeki sınır da belirtilir. Bunların ifadesinde karşılaştırma unsurunun kullanıldığı görülür. İyi-kötü, kadın-erkek ve Müslüman-Hristiyan-Katolik vs. gibi unsurlar karşı karşıya getirilir ve bunlar arasındaki mukayese ile zihniyet ortaya konulmaya çalışılır. Değişen bir hayat anlayışının tüm yönleriyle anlatılması, şartlar karşısında değişen anlayışların ortaya konulması zihniyeti belirleyen diğer unsurlardır.

Sosyal hayata dair unsurlardan söz edilmesi romanın gerçek ile olan bağlantısını göstermesi ve yazarın hayat ile arasındaki ilişkiyi göstermesi bakımından önemlidir: “Rumeli şimendiferlerinden bahsediyorduk. Eğer şimendifer biter de Avrupa hatlarıyla iltisak eylerse İstanbul'un ticareti, serveti ne kadar artacağını konuşuyorduk. Resmi Efendi diyor ki o zaman İstanbul'da çilek ve çavuş üzümü ve sair mahsulât vagon dolularınca Avrupa'ya gidecek ve bunlara mukabil Avrupa'dan İstanbul'a altın yağacaktır. Burası Avrupa'nın turfanda bahçesi olacak diyor.” (Ahmet Midhat, 1298:90)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 6/4 Fall 2011

3. Yapı

Yapıyı ortaya koymak için öncelikle birimleri belirlemek gerekir. Metin, anlam kaynaşmasından oluşan birimlerden meydana gelir. Olay örgüsü de birimlerin ortaya konulmasıyla belirlenir. Kişiler, mekân ve zaman ise yapıyı oluşturan diğer unsurlardır.

3. 1. Olay Örgüsü

Metni birimlere ayırmak için anlam bakımından birbiriyle ilişkili olan parçaları bulmak gerekir. Metnin başındaki mukaddime kısmı yazarın kendisi tarafından okuyucuya bilgi vermek amacıyla yazılmıştır. Mukaddimededen sonraki bölümler ise yine yazarın kendisi tarafından bölümlere ayrılmıştır. Bu bölümleri birer birim olarak düşünmek yerinde olur. Karnavaldan önce, karnaval içinde ve karnavaldan sonra olmak üzere konulan başlıklar olayların gidişatı hakkında da ipuçları verir.

Birinci kitapta romanın kişileri tanıtılır, aralarındaki bağların ne zaman ve nasıl oluştuğu anlatılır. Genel bir giriş özelliği taşıyan bu bölümde kişilerin yaşadıkları aşkların nasıl başladığı da anlatılır. Herkesin birbirine âşık olması da dikkati çeker. Zekayi'nin Şehnaz ile evlenmesine karar verilmesi kesin bir durum olması sebebiyle bu birimin sonu olur.

İkinci kitapta kahramanlar arasındaki ilişkiler daha detaylı biçimde ifade edilir. Medenî olmak ile kıskançlık arasında kurulan tezat ilişkisi dikkati çeker. Farklı medeniyetlerin kadın-erkek ilişkilerine yaklaşımının ifadesi, medenî olmanın şartlarının ortaya konulması değişen medeniyet karşısında düşüncelerin aktarılmasına yardım eder. Bu kitapta duygulara belirgin şekilde yer verilir.

Üçüncü kitap, son birim olarak değerlendirilebilir. Bu birimde metindeki herşeyin sonu anlatılır. Mösyöye, Zekayi'ye, Madama muhbirlik yapan Mariyenko nişanlısıyla kaçma planları yapar, Madam ile Mösyö ayrılır, Resmi uzun süren bir sakatlıktan sonra iyileşir ve Hasna ile evlenir. Madam, vicdan azabıyla rahibe olmaya karar verir. Zekayi herşeyini kaybeder. Mösyö ikinci karısının kendisini aldatmasına dayanamaz ölür. Zekayi'nin babası oğlunun hırsızlık yaptığını öğrenir, ölür. Helena'nın dostu Nizami intihar eder. Helena Amerikalı biriyle kaçar.

Tanzimat romanında sıklıkla karşılaşılan “eserlerin sonunda iyileri mutluluğa kavuşturan, kötülerini cezalandıran” (Cevdet Kudret, 2004: 37) tavrı bu romanda da görmek mümkündür.

Birimler arasında mantıkî bir ilişkinin bulunduğu söylenebilir. Yazar önce kendi düşüncelerini ortaya koyacak şekilde eğlence hayatına dair bildiklerini anlatır ve okuyucuyu da bir anlamda anlatacaklarına hazırlar. Sonrasında sosyal hayatın içinden tipleri, kadın-erkek ilişkilerini, değişen bir medeniyetin toplum hayatı üzerindeki izlerini anlatır.

3. 2. Kişiler

Metindeki kişiler zıtlıklar kullanılarak anlatılır. Bu zıtlıklar kişilerin karakter özelliklerinden kaynaklanır: “Romanlarından bazıları tamamen iki medeniyetin mukayesesi üzerine kurulmuştur. Bunların da bir kısmı Türkiye’de, bir kısmı Avrupa’da cereyan eder. Felatun Bey ile Rakım Efendi, Karnaval, Jön Türk, Bahtiyarlık ve Bekarlık Sultanlık mı Dedin? adını taşıyan romanları birinci gruba girer. Bunlar da doğunun ahlak ve gelenekleriyle yetişmiş, batı kültürünü elde etmiş yerli tiplerle, milli örf ve adetleri reddeden buna mukabil batının ilim ve kültürünü değil serbest ve rahat yaşayışını tercih eden tiplerini karşı karşıya buluruz.” (Okay, 1989:362)

Resmi: “Baba Resmi” olarak tanınan, babasını kaybettikten sonra abisinin bütün mirası bitirip intihar etmesiyle, annesi ile beraber fakirliğe mahkûm olan biridir. Rumca, Fransızca, Ermenice, Almanca, İngilizce, Rusça bilen; marangoz ve saatçilikte usta olan, Bahtiyar Paşa ile antikacılık sayesinde tanışan 22-23 yaşlarında bir gençtir. Saygılı ve yetenekli bir insan olması ve insan ilişkilerindeki başarısı nedeniyle her kesimden insanın takdirini kazanır, pek çok çevrede

kendisine ahbap edinir. Madam Hamparson ile olan ilişkisinde de yasak bir aşk yaşamasına rağmen kadının güvenini ve saygısını kazanır. Roman boyunca yaptığı en büyük yanlış yasak aşk karşısında duramayışıdır.

“Resmi, Ahmet Midhat’ın doğu-batı medeniyetlerini münakaşa ettiği romanındaki ideal tiplerden biridir.” (Okay, 1989:201) Kişiler arasındaki zıtlıkların anlatımında önemli bir unsur olduğundan hareketle Ahmet Midhat’ın kendi düşüncelerini anlattığı kişiler vasıtasıyla ifade ettiği söylenebilir. Kendi düşüncelerini anlatır ve karşısına çıkardığı olumsuz tiplerle de kendini haklı çıkarmaya, doğru göstermeye çalışır. İyiler genelde hep iyi, kötüler ise her zaman kötüdür.

Zekayi: 27-28 yaşlarında, babası Uzleti Efendi tarafından şımartılarak büyütülmüş, kibirli, mirasyedi ve çapkın bir adamdır. Her bakımdan Resmi ile zıt karaktere sahip olması yanında aynı kadına âşık olmaları bu iki adamı karşı karşıya getirir. Zekayi her türlü hileye başvurur ancak istediğini elde edemez. Metresiyle Avrupa’ya gider, babasının habersiz kasasından para alır, karısının elmaslarını çalar.

Zekayi’nin okula bile gitmemesine rağmen kendini beğenmişliği ve Resmi ile arkadaş oluşu şöyle anlatılır: “Zekayi Bey sair gençlerle neden ihtilâl etsin? Sû-i ahlâk misalleri almak için mi? Bilâhère pederinden kalacak hazineleri batırmak için mi? Buna Uzleti Efendi rıza gösteremez. İşte ciğerparesinin ahlâkını bu suretle ihlâl ve ifsattan muhafaza için hoca ve muallimlerini kendi hanesine celp ederek çocuğunu terbiye ve talim etmesi Zekayi Bey için mektep ihtiyacını bile bertaraf eylemiştir. Böyle sair sunûf-ı ebna-yı beşerden mümtaz olarak yaşayıp büyümüş olan Zekayi Bey hilâten dahi pek mütekebbir ve muteazzim doğmuş olduğundan aldığı terbiyenin bu cihetle verdiği en basit münasebetiyle o kadar mütekebbir bir şey çıkmıştı ki hemen akrân ve emsâlinde bir kimseye selâm veremezdi. Yirmi beş yaşından sonra pederinden mezuniyetini biraz tevsi eylediği zaman görüşmeye ve düşüp kalkmaya başladığı adam yalnız Resmi Efendi idi.” (Ahmet Midhat, 1298: 16) Bu ifadeler karakterlerin zıtlıkları üzerine kurulu anlatımı da destekler niteliktedir.

Tanzimat romanında mirasyedilik de önemli bir vurguya sahiptir. Karnaval romanında bu tipin karşılığı tam olarak Zekayi’dir. “Mirasyedi olmadan mirasını yemeğe başlamış olan Zekayi Bey’in artık pederi vefatından sonraki mirasyediliğini takdir edebilmek güç bir şey değildir. Hatta mirasyediliği pederinin mezarı ve ruhu için ifâ-yı vazîfe-i bünûvvetten olan şeylerin sûret-i icrâsınca dahi görülmeye başladı. Meselâ en küçüğümüzden en büyüğümüze varıncaya kadar herkesin mezar taşları birkaç yüzyıldan beri bu sanat ile iştigal eden esnaf tarafından yapılırken Zekayi “Efendim! aux sculpture’lük(mermer taşlık) beaux arts(sanâyi-i nefîse) kısmındandır. Bizim eşek heriflerin sanâyi-i nefîsece ne kadar costeau’ları olabilir. Pederime bir chef-d’oeuvre(efes-i âsâr) yaptırmalıyım!” diye en mahir bir ressamın şeklini tersim ve Roma’da sûret-i mahsûsada imal ettirdiği bir mezar sandukası hiç de bir müslüman mezarına benzemediği halde birkaç bin liraya mal olmuş ve dostların “Uzleti Efendi gibi kibâr-ı ulemâdan bir zatın böyle Frenk mezarında yatması uyamaz!” diye ısrarları üzerine Roma’dan gelen mermerler bir tarafa atılarak yeniden sanduka imaline mecburiyet elvermişti.” (Ahmet Midhat, 1298: 250-251)

Şehnaz: Cezayirli Bahtiyar Paşanın kızıdır; 17 yaşında, hoppa, çirkin, kıskanç bir insandır. Kendisini sevmediğini bile bile Zekayi ile evlenir, Hasna’nın güzelliğini ve iyi niyetini kıskanır.

Yazar, karakterlerin fiziksel özellikleriyle ruh yapıları arasındaki tezatları da ortaya koyar. Kötü niyetli olanların yüzleri ve vücutları da bunu yansıtmaktadır: “Şehnaz Hanımefendi hadd-i zâtında yed-i kudretin ol kadar özenerek tertip ve tezyin eylediği bir masnu olmadığından kız sekiz dokuz yaşlarına geldiği zaman sanki Sâni-i teâlâ hazretleri bu masnuu kendisi dahi beğenmemiş de tasvir-kerdesini beğenmeyen ressamın fırçalarını boyaya batırarak suretine doğru serpiverdikleri veçhile hatsız hesapsız çilleri ve çiçek bozuklarını bu kızın yüzüne serpivermişti. Boy kısaya akrep

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 6/4 Fall 2011

orta, vücut bir iskelet olup hilkatteki inada bakınız ki dişler dahi dudaklarından harice fırlamaya her zaman hazır ve muntazır bir hâldedirler. Uzun bir yüze, ufacık bir burun ne kadar yakışmaz ise bir sivri çene üzerinde ve bir geniş ağzın ipince dudakları arasında bu dişlerin dahi o kadar yakışsız olacağını zihninizde bulabilirsiniz.” (Ahmet Midhat, 1298:46-47)

Hasna: Resmi'nin annesinin aldığı 13 yaşındaki beslemedir. Güzelliği nedeniyle ve Şehnaz'a arkadaş olması için Bahtiyar Paşa'nın konağına yerleştirilir. Şehnaz'ın kıskançlıkları yüzünden evden kovulduğunda Resmi ve sütninesinin evine yerleşir ve sonunda âşık olduğu Resmi ile evlenir.

Hasna'nın güzelliği ve iyi niyeti kendisine zıt bir karakter olarak anlatılan Şehnaz ile karşılaştırılır: “Şehnaz'ın dünyada hiç sevmediği iki adam var ise birincisi Hasna idi. Hasna'yı nasıl sevebilirsin ki kendisi çirkin olduğu halde Hasna güzel, kendisi hoppa olduğu halde Hasna ağırbaşlı, kendisi bed-hûy olduğu halde Hasna melek tabiatlı bir kız olup muallimeler her dersi kendisine verdikleri halde kendisi mücerret hoppalığı ve tenbelliği seyyiesiyle derslerine dikkat etmemeye mukabil Hasna güya o dersler doğrudan doğruya kendisine veriliyor imiş gibi hepsini ahz ve hıfz ediyor. Binaenaleyh Hasna, Şehnaz'a refika değil rakibe addolunurdu. Bereket versin ki Şehnaz'ın fevkalhat mütekebbir olması Hasna ile alenen rekabet-i hasmânen kendisini men eylerdi. Öyle! Ya bir kontes veya prenses iken herhalde hizmetçinin bir parmak üst tarafı demek olan refikaya ehemmiyet verip de onunla rekabete kalkışması mümkün olabilir mi?” (Ahmet Midhat, 1298:47-48)

Hasna'nın masumiyeti ve temizliği romanın sonunda iyilikle buluşmasına neden olur. Masum aşk sonunda karşılığını bulur: “Saçlarını koklamaya başladı! İhtimal ki hastalık haliyle çoktan başı su görmeyen Resmi'nin saçlarını koklamak zevke gider bir şey olmadığını tahattur edersiniz. Hatranızda haklısınız: Fakat hiç sevdiğinizin vücudundan terahhuş eden teri kokladığınız var mıdır? İstiğrap buyurmayınız. Sevda âleminde bu da tecrübeye şayan bir şeydir. Ama cidden sevda âleminde! Yoksa seviyorum diye kendi kendinizi aldattığımız ahvalde değil!” (Ahmet Midhat, 1298:235) Bu ifadelerde yazarın gerçek aşka verdiği değeri ve karakterine verdiği mükâfatı görmek mümkündür.

Mösyö Hamparson Arslangözyan: Kilise mütevellisi olan Mösyö, gençliğini İstanbul'un en güzel yerlerinde ve Avrupa'da geçirmiş, 50 yaşında, zenginliği sayesinde genç ve güzel Madam ile evlenen ve ona sadakatle bağlı kalan bir adamdır. Zengin bir çevrede, eğlencelerle geçen hayatı karısının onu aldatması ile sekteye uğrar, ikinci karısının aldatmasına dayanamaz ve hayatını kaybeder.

Anlatıma yön veren zıtlıkların dikkati çekenlerinden biri de Mösyö ile karısı arasındaki farklılıklardır. “Kırk sekiz elli yaşındaki bir süslü ihtiyar ile yirmi yaşında olan bir süslü taze arasındaki farkı şimdi görmeli idi. Bu farkı daha ziyade parlak olarak görmek isterseniz adetleri küçültünüz. O halde görürsünüz ki Hamparson Ağa bu kadının şimdiki taravetine mütenasip olmak için yirmi yedi yirmi sekiz yaşlarında bir babayiğit iken bu kadın henüz kundakta bir çocuktur.” (Ahmet Midhat, 1298:92)

Madam Hamparson Arslangözyan: 20 yaşında, fakir olduğu zamanlarda souer de charité'lerde terbiye görmüş, kendi yaşındaki erkeklere güvenemediği için zengin ve güvenilir Mösyö Hamparson'la evlenen ve Resmi ile tanışmaya kadar ona sadık kalan, ihanetinden sonra Hemşire Anjelic ismiyle rahibe olan güzel bir kadındır. Güzelliği ile erkeklerin başını döndüren bu kadının iffeti dikkati çeker. Kocasına ihaneti karşısında kendini affedemeyip tövbekâr olması da bu durumu kanıtlar niteliktedir.

Mister Kotsuş: Cezayirli Bahtiyar Paşa'nın konağında çalışan İngiliz daire müdürüdür. Mirsak'la birlikte.

Turkish Studies

Juge Sarafin: Bahtiyar Paşa'nın konağındaki cokey(cündü). Protestan olmasına rağmen Katolik Sofi ile birlikte ancak Mirsak'tan hoşlanır.

Victor Hague: Bahtiyar Paşa'nın arabacısı olan Fransız. Paragöz biridir. Para için Şehnaz'ı kaçıtır. Fransız Gabat ile birlikte olmasına rağmen Sofi'den hoşlanır.

Madam Mirsak: Şehnaz'ın Fransız mürebbiyesi. Şehnaz'dan Arapça öğrenir.

Madam Gabat: Şehnaz'ın müzika ve raks muallimesi. 50'li yaşlarında, gençliğini Paris'te geçirmiş bir kadın.

Sofi: Şehnaz'ın oda hizmetçisi, 19-20 yaşlarında Fransız kız.

Madam Küpeliyan: Madam Hamparson'un yardımcısı.

Cezayirli Bahtiyar Paşa: Cezayir asıllı, Hamparson Ağa'yla yaşıt olmasına rağmen ondan daha genç ve dinç görünen, dört kadınla evli olan bir adamdır. Alafrangalığı dolayısıyla evinde pek çok hizmetli olması ve kızını şımartması dikkati çeker.

Bahtiyar Paşa ile Hamparson'un kıyaslanması da iki farklı hayat tarzının ortaya konulmasına yardım eder: "Sinni kırk beş ile elli arasında fakat Hamparson Arslangözyan Ağa gibi yaşamış olmadığından şu yaşta iken ihtiyarlığa ne kadar karip ise Bahtiyar Paşa gençliğe o kadar yakın addolunurdu. Aralarında olan farkı görmek ister misiniz? Hamparson'un ağzında diş kalmadığı halde Bahtiyar Paşa'nın iki tarafında azı dişlerinden maada bütün dişleri sapasağlam durmaktadır. O iki dişler dahi hemen bir kaza nevinden çürüyüp kerpedene duçar olmuşlardır. Hamparson Ağanın başında saç kalmadığı halde Bahtiyar Paşa'nın fırça gibi saçlarında beyaz olan kıllar siyahlara nispetle yüzde yirmi derecesine varamazdı..." (Ahmet Midhat, 1298:41)

Uzleti Efendi: 60 yaşına yaklaşmış, zengin olarak tanınan ve ihtiyatlı olan bir adamdır. Oğlu Zekayi'nin haylazlıkları ve yaptıkları karşısında dayanamaz ve ölür.

Mariyenko: Madamın hizmetkârı.

Nizami: Zekayi'nin metresi Helena'nın dostudur. Helena Zekayi ile Paris'e gidince acıya dayanamaz, alkolik olur ve sonunda intihar eder.

Kötü karakterin fiziksel olarak kötü tasvir edilmesine bir örnek de Nizami ile verilebilir: "Üstü başı temiz kendisi yirmi beş yirmi altı yaşında bir genç adam idiye de çehresi o kadar bozuktu ki sanki vücudunda kana bedel hep irin bulunduğu zannolunurdu. Bir ehl-i dikkat bu hali görse Nizami denilen bu zatın maişetinde hiç intizam olmadığını ve işrette ve hevâ-perestlikte deracât-ı ifrata vardığı için daha şu genç yaşında vücudunu böyle berbat eylemiş olduğunu hükmeyleydi." (Ahmet Midhat, 1298:98)

Andonaki, Nikolaki, Sadık Efendi, General Garibaldi, Angliko, Resmi'nin sütanesi, Saatçi Ali Efendi ismi geçen diğer kişiler olarak belirtilebilir.

3. 3. Mekân

Metinde kullanılan mekânlar kişilerin birlikte oldukları yerlerden ibarettir. Semt isimlerinin sadece isimleri geçer. Başlıca mekânlar Uzleti Efendi ve ailesinin evi, Bahtiyar Paşa'nın konağı, Hamparson Arslangözyan'ın evidir. Bunlardan en fazla Mösyö Hamparson'un evi dikkati çeker. Madam'ın güzelliği karşısında etkilenen insanların bu eve yaptıkları ziyaretler, düzenlenen eğlenceler dikkati çeker. Resmi ve Zekayi de sıklıkla bu evi ziyaret eder. Ancak evlerin sadece adı geçer. Tasvir edildikleri söylenemez. İstanbul'un semtlerinden Şehzadebaşı, Eyüp, Davut Paşa, Beyoğlu, Taksim Belediye Bahçesi, Feriköyü, Ayastafanos, Pangaltı, Kağıthane, Kumkapı, Asmalımescit, Galata, Tepebaşı İstanbul'un semtleri olarak metinde yer alırlar. İzmir, Pire, Gelibolu, Marsilya, Paris diğer yer isimleri olarak kullanılır.

Turkish Studies

“Ahmet Midhat, Beyoğlu’nun ne tarafına bakmışsa bir roman görmüş, böylece Felatun Bey ile Rakım Efendi, Bekarlık Sultanlık mı Dedin?, Karnaval, Esrar-ı Cinayet’i kaleme almıştır.” (Okay, 1989:98) Özellikle Beyoğlu’nun tüm İstanbul halkı için eğlencenin merkezi olarak görülmesi, yabancıların da buradaki eğlencelere, mağazalara iltifat etmeleri Tanzimat romanlarında en önemli mekânlardan birini burası yapar. Beyoğlu, eğlencenin kaynağı olmasının yanında yabancılarla birlikte yerleşmeye başlayan eğlence kültürü ve değişen hayat anlayışının da simgesi durumuna gelir.

Yemek sonrası toplantıların kumar masaları başında kadınlı-erkekli gruplarla yapıldığı anlatılır: “Birkaçı taam esnasında ve birkaçı taamdan sonra gelen misafirler ile içtima salonunda birleşildi. Bunlar meyânında üç kadın olup erkeklerden ise dördü “ekarte” oyununa gayet meraklı adamlardan ve üçü Madam Hamparson’un bir şeker handesini görmeyi minnet-i cân addeden gençlerden idiler. Oyun meraklıları için uzun uzadıya sabır ve sükût mümkün olamamakla Hamparson Ağa oyuncularını oyuna mahsus olan bir salona aldı götürdü. Altı kadın ile dört erkek büyük salonda kalarak musahebeyle başladılar. Böyle bir cemiyette habl-i sühan her tarafa dönüp dolaşacağı malumdur.” (Ahmet Midhat, 1298:63)

Jale Parla, Ahmet Midhat’ın romanlarındaki önemli tematik öğelerden biri olan evi, “karnavala karşı siper” olarak kullanılması yönüyle ele alır: “Karnaval romanında örneğin, Batı’dan gelebilecek tehlikelerin simgesi olan “karnaval”a karşı dört ev siper edilir: Bunlardan üçü direnemez, biri direnir. Direnen, orta sınıfın geleneklerine bağlı Osmanlı evidir. İçinde Osmanlı’nın geçmişini barındıran Cezayirli Bahtiyar Paşa’nın konağı, Karun kadar zengin “kibardan” Uzleti Efendi’nin konağı, kilise mütevellisi Hamparson’un konağı karnavalın içlerine nüfuz etmesine direnemezler. Ama Resmi Efendi’nin mütevazı orta sınıf evi ayakta kalır.” (Parla, 2011:40)

3. 4. Zaman

Metinde belli bir zaman diliminin anlatıldığını söylemek zordur. Anlatıcı zaman zaman geriye dönüşlerle kişilerin geçmişlerini anlatır. Zamanı ifade eden unsurlar, ortalama bir zamana işaret eder: “Her pazar akşamı Madam ve Mösyö Arslangözyan’ın kabul akşamları olduğundan”, “bizim hikâyemizin güzerân eylediği zamanda”, “mevsim kânunuevvel ibtidalari”, “gece yarısından üç saat sonra olduğunu haber verdiğimiz zamanda”, “o gün bir pazar günü olup”, “şiddetli bir şimal rüzgârı”, “karnaval geldi”, “seneler geçti”, “balo için verilen karar bir cumartesi akşamı icra olunacaktı”, “saat on bire yakın olduğundan”, “üç dört ay galebe ettim”, “tamam üç hafta”, “haftada âdeta iki üç defa”, “evvelki kitabın sonunda haber verdiğimiz dört gün üzerinden diğer bir üç gün daha mürur etmiş olmasından ibarettir”, “iki ay oldu, iki buçuk ay oldu haber yok”, “yirmi beş gün müddet zarfında”, “şu üç ay içinde”, “bir cuma gecesi” ifadeleri zamanın belirsizliği hakkında örnek olmaları bakımından dikkate değer.

Zaman konusunda belirgin şu cümle anlatılan olayların geçtiği zaman dilimi hakkında bir fikir verebilir: “Resmi Efendi’nin validesinden kalan Hasna hikâyemizin zamân-ı güzerânından üç sene mukaddem yani Şehnaz henüz on dört yaşında bulunduğu zaman kendisine refika olmak üzere alınmıştır.” (Ahmet Midhat, 1298:44).

4. Tema

Metnin temasını bulmak için metni oluşturan birimler arasındaki ortak duygu ve düşünceler üzerinde düşünmek yerinde olur. Metinde sosyal hayat kesitleri üzerinden insan manzaraları ve insan ilişkileri anlatılır. Bu ilişkiler zıtlıklar üzerine kurulmuştur. Değişen medeniyet daireleri ve bunların insanlardaki etkilerinin anlatıldığı metin, anlayış değişikliğini örneklerle gösterir. Yabancı insanların sürdürdükleri hayatları gören ve bu hayat şekli karşısında şaşkına dönen insanların durumları çarpıcı şekilde anlatılır. Bu hayatın gösterişine ve parlıtısına kapılan, genelde mirasyedi olmaktan öte bir vasfı olmayan insanların bocalamaları dile getirilir. Böyle insanların karşısına

duygularıyla değil aklıyla hareket eden, insanların takdiri ile karşılaşan, her yerde saygı gören insanlar çıkartılır. Aralarındaki zıtlıklardan doğan çatışma iki medeniyet arasındaki çatışmaya da işaret eder. Bireylerden hareketle anlatılan bu durum daha büyük bir genellemeyi de beraberinde getirir. Buradan hareketle metnin temasının kadın-erkek ilişkileri temelinde değişen hayat şartlarının toplum hayatı üzerindeki etkileri olduğunu söylemek mümkündür.

Değişen medeniyet, insanların da değişmelerine neden olur. Tanzimat romanında bu değişim, genelde yanlış anlaşılması yönüyle ele alınır. Batıyı örnek alan ve batılı bir hayat tarzına özenen insanlar kendi kimlikleriyle de çatışma içindedirler. “Ahmet Midhat’ın romanlarında çok yinelenen bir tema kimlik bunalımı temasıdır. Kültürü inkâr, babayı inkâra eşittir ve kişiyi felakete sürükler.” (Parla, 2008:30) Ne Doğulu kalabilen ne de Batılı olabilen kişiler, sürdürdükleri özenti hayatlarını kötü sonla bitirirler.

5. Dil ve Anlatım

Karnaval, ilahi bakış açısıyla yazılmış bir romandır. Anlatıcı-yazar, her olaya ve her şeye hâkim olduğu gibi zaman zaman okuyucuya bilgi verme amacıyla araya girer ve bilgiler verir. Bu durum metnin akıcılığına zarar verdiği gibi, romanın teknik bakımdan da kusurlu olmasına neden olur. Anlatıcı okurla sürekli bir diyalog halindedir. Onunla konuşur, anlamadığı ya da bilemeyeceği yerleri tekrar eder. Geriye dönüşler okuyucuyu bilgilendirmek ve hâlde olan olayın perde arkasını okuyucuya aktarmak için yapılır: “Vay şimdi karilerimiz hanımlardaki gazap! Bir adamın dört karısı olmak bahtiyarlık mı imiş? Bu ne yanlış fikir! Bu ne garip zehap! Yazılacak şeyler bitti de bir de erkekleri dört kadın almaya mı teşvik kaldı”, “fıkra malûmunuz mu? Değilse arz edelim”, “malûmdur ki alafangada kızlara roman okutmak memnudur”, “delikten baktığımız zaman ne görürüz”, “öteki odalar gidelim öteki odalara”, “şu Kotsuş gerçekten budala imiş ya muharrir efendi”, “Resmi ile Hasna’nın son mülakâtı hatırlardadır ya”, “tesadûf bu ya”, “tuhaf şey! Şimdi aklımıza geldi”, “amanı zamanı yok”, “zihinlerimizi Beyoğlu’na koşturmalıyız”, “dikkat buyuruluyor ya”, “şöyle ki”, “kadınları hiç sormayınız”, “görseydiniz”, “karilerimiz darılmasınlar ama”. Bu ifadelerden de anlaşılacağı gibi anlatıcı eseri okurla beraber, yazdıklarına alacağı tepkileri adeta düşünerek kaleme almıştır. Bu durum batılı anlamda romandan çok meddah hikâyeciliği geleneğini hatırlatmaktadır.

Romanın sonundaki ifadeler bir masalın sonunda kullanılan cümleleri ve yazarın dileklerini yansıtmaları bakımından önemlidir: “İşte size bir “Onlar ermiş muratlarına!” isterseniz “Biz de erelim muratlarımıza!” diyelim ama bu hak henüz emel-i zifâfa nail olamamış gençlere mahsus olduğundan bizim gibi familya babaları onların şu dualarına “amin!” veyahut tabîr-i kadîmce “Darısı sizin başınıza!” demeyi kendi mevkilerine daha muvafık bulurlar.” (Ahmet Midhat, 1298:269)

“Romanlara “roman” adı verilmesine asıl sebep bunların halk lisanıyla yazılması olmuştur. Çünkü diğer kitapların tümünün Latince yazılmakta olduğu sırada, halk üzerinde etkili olmaları istenen romanların halkın anlayacağı lisanla yazılması gerekmişti.” (Ahmet Midhat, 2003:122) Romanda kullanılan dilin de halkın düşüncesinin ve anlayışının etkisiyle belirlenmesi gerektiği bizzat yazar tarafından böyle ifade edilir. Yazarın halka fayda prensibi eserinde işlenen konularda olduğu kadar dil ve anlatımda da kendini gösterir.

Tanpınar, Ahmet Midhat’ın dili kullanımını ve anlatım teknikleri hakkında şunları söyler: “Büyük özleyişlerle hareket eden Namık Kemal’de daima münevver kalabalığa hitap vardır. O kalem arkadaşlarıyla, dostlarıyla konuşur. En yalnız bulunduğu anda bile birtakım idealler ve huzursuzluklar aşılacağı bir okur-yazar kalabalığı karşısındaymış gibi davranır... (Ahmet Midhat’ın eserlerinde) En olgun ve şöhretli çağlarında bile loncanın seviyesini biraz geçen

okuyucuyu eser kendiliğinden reddedecektir. Onun sanatı yoktur, daima halka yönelen iyi niyetleri vardır. Dil bu muharrirde sanki yazmaktan ziyade yarenlik içindir.” (Tanpınar, 1997:455-456)

Ahmet Midhat’ın meddah geleneğinin devamı niteliğinde bir dil kullanması onun eğitici ve öğretici tarafının bir yansıması olarak düşünülmelidir. Yazar her fırsatta araya girer ve bilgi verir. Bilgi vermek için her fırsatı değerlendirir: “Karnaval romanının III. Kitabının 5. Bâbı “Katoliklerin Talâk Meselesi” başlığı ile tamamen bu bahse ayrılmıştır. Vaka kahramanlarından Hamparson Ağa ile karısının boşanması, daha doğrusu boşanamaması, Ahmet Midhat için meselenin tarihî, dinî, hukukî bahislere dökülmesine kâfi bir meseledir.” (Okay, 1989:222) Onun bu tavrı sosyal olaylar karşısındaki tutumunu da belirler. Halkı muhatap aldığı için hayatın içinden olayları, onların anlayabileceği bir dil ve yaklaşımla ifadeye çalışır: “Meddahların geleneksel tekniklerini kullanarak, çoğu zaman ülkenin sosyal gelişmesiyle ilişkili konuları işlemiştir.” (Dino, 2008:21)

Ahmet Midhat’ın dili kullanımında Tanzimat dönemine ait olarak düşünülebilecek bir anlayışın izleri görülür. “Tanzimat romancılarının anlatım biçimleri, başlıca kaygısı büyütme, yetiştirme, eğitime olan bir babanın söylemidir.” (Parla, 2008:50) Dilin bu şekilde kullanılması, roman tekniği bakımından hatalı olmasına rağmen insanlara okuma zevki aşılması ve bir başka dünyanın pencerelerini açması bakımından faydalı olarak değerlendirilebilir.

Eserde zaman zaman ağırlaşan; Arapça, Farsça tamlamalardan ve yeni medeniyetin dili olarak görülen Fransızca kelimelerden faydalanılarak oluşturulan bir dilin kullanıldığı görülür. Bazı Fransızca kelimelerin anlamlarının okuyucular tarafından bilinemeyeceği düşüncesi ve öğretici olma kaygısıyla yanlarına parantez içinde açıklamaları yapılır. “a dieu madam”, “au revoir”, “aristokratik(zadegân töresince)”, “aux sculpture’lük(mermer tıraşlık)”, “beaux arts(sanâyi-i nefise)”, “souer charité”, “sommambule”, “force majeure”, “monsieur”, “lancier işareti”, “vis-à-vis”, “bonne nuit”, “balette elbisesi”, “atout”, “contes de boccace”, “kremens”, “chambre noire”, “intéressau”, “galant(erkeğe meyyal)”, “grand repos”, “dame”, “cupelien”, “mon cher”, “liberté”, “mademoiselle”, “la dame aux camelia”, “esprituelle”, “galenterie”, “high life”, “chronique théâtrale”, “amant(dost)”, “economie animal fenni”.

Anlatımda yabancı kelimelerin kullanılması metnin temasıyla da uygunluk gösterir. Yabancı insanların hayat tarzlarının anlatımında onların diline ait ifadelerin kullanılması gerekli görülür gibidir. Kullanılan dilin Tanzimat dönemi romanlarının diliyle ortak özellikler gösterdiği söylenebilir.

6. Sonuç

Ahmet Midhat Efendi, Tanzimat romanının önemli ve en çok eser veren yazarıdır. Farklı konulara değinen, değişen hayat şartlarını ve insanlardaki değişiklikleri anlatan eserler yazan Ahmet Midhat, insanlara okuma alışkanlığı kazandırdığı gibi meydana gelen değişimleri de insanlara somut şekilde göstermenin yollarını aramıştır. “Karnaval” batı toplumlarına mahsus bir eğlence türüdür. Bunun İstanbul’un alafranga semtlerinde yapılması ve bu davetlere katılanların durumları anlatılır. Kadın-erkek ilişkileri, aşk, sosyal hayat farklı yönleriyle değerlendirilir.

Orhan Okay, doğu-batı çatışmasını ortaya koyan eserlerden olan Karnaval’ı şöyle değerlendirir: “Karnaval romanı, esasında Osmanlı içtimai hayatına tamamen yabancı bir eğlence tarzı olan balo ve karnavalların, aile hayatında, kadın-erkek münasebetlerinde tamiri kabil olmayan yaralar açtığını gösterir. Bu roman da, Felatun Bey ile Rakım Efendi gibi Avrupa’nın, toplumumuza soktuğu alafrangalığın hicvidir.” (Okay, 1989:107) Toplumun bağlı olduğu değerlerin dışında, farklı bir medeniyete ait unsurlarla karşılaşması, bunlar karşısında yaşanan şaşkınlıklar, hayal kırıklıkları ile beslenen umutların oluşturduğu tezat da romanın sosyal hayat üzerinden yaptığı bir medeniyet kıyaslaması olarak düşünülebilir.

Turkish Studies

Eseri değerli kılan bir diğer özellik de anlatıldığı dönemi özellikle eğlence hayatını tüm yönleriyle ifade etmesinde aranmalıdır: “Beyoğlu dünyasının çok canlı bir tasviri olarak gördüğümüz bu romanda Ahmet Midhat, Felatun ile Rakım tiplerini bir daha yaşatmak istemiştir. Zekayi Bey Felatun’u, Resmi Efendi Rakım’ı canlandırır. Komik entrikaya dayanan vakayı bir tarafa bırakırsak romanda, geçen asrın İstanbul’unu bilhassa Tophane’den Taksim’e kadar uzanan Beyoğlu semtini balo ve karnavalları, mağazaları ve kıyafetleriyle tanırız.” (Okay, 1989:368)

“Karnaval”, Tanzimat dönemi roman anlayışının tipik bir örneği olarak değerlendirilebilir. Konu bakımından bir çatışmayı temel alan, Doğu ve Batı medeniyetinin farklılıklarına değinen ve buradan hareketle tipler oluşturan Ahmet Midhat üslup konusunda da döneminin özelliklerini gösterir. Meddah tarzı bir anlatıma sahip yazar, okuyucuyu bilgilendirmek amacıyla sürekli araya girer. Hatta bilgilendirmek adına, eserin başına müstakil bir bölüm bile yazar. Roman kişilerinin gerçek hayatta karşılıklarının olduğu düşünülebilir. Ancak yazar bunları da kendi düşünceleri doğrultusunda konuşturur. İyi ve kötü olarak ikiye ayrılan kişiler, hak ettikleri iyi veya kötü sonla karşılaşır.

Yapılan tahlilde metin birimlere ayrılmış ve buradan hareketle zihniyeti, yapısı, olay örgüsü, kişileri, mekânı, zamanı, teması, dil ve anlatımı üzerinde durulmuştur. Böylece hem Tanzimat romanının tipik örneklerinden birine değinilmiş ve bu dönemin özellikleri göz önüne serilmiş hem de Ahmet Midhat’ın romancılığına dair bir inceleme yapılmıştır.

KAYNAKÇA

- Ahmet Midhat Efendi, (1298), **Karnaval**, İstanbul.
- Ahmet Midhat Efendi, (2003), **Ahbar-ı Asara Tamim-i Enzar**, İletişim Yayınları, İstanbul.
- AKTAŞ, Şerif, (1998), **Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş**, Akçağ Yayınları, Ankara.
- AKYÜZ, Kenan, (tarih yok), **Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri**, İnkılâp Kitabevi, İstanbul.
- Cevdet Kudret, (2004), **Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman I**, Dünya Kitapları, İstanbul.
- DİNO, Güzin, (2008), **Türk Romanının Doğuşu**, Agora Kitaplığı, İstanbul.
- FINN, Robert P., (2003), **Türk Romanı İlk Dönem 1872-1900**, Agora Kitaplığı, İstanbul.
- OKAY, Orhan, (1989), **Batı Medeniyeti Karşısında Ahmet Midhat Efendi**, MEB, İstanbul.
- PARLA, Jale, (2008), **Babalar ve Oğullar Tanzimat Romanının Epistemolojik Temelleri**, İletişim Yayınları, İstanbul.
- PARLA, Jale, (2011) **Türk Romanında Yazar ve Başkalaşım**, İletişim Yayınları, İstanbul.
- TANPINAR, Ahmet Hamdi, (1997), **19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi**, Çağlayan Kitabevi, İstanbul.